

Egyetemi doktori (PhD) értekezés tézisei

**Fabricating Authenticity: 1919 and the Hungarian
Communists between 1949 and 1959**

Apor Péter

Témavezető: Dr. Timár Lajos

DEBRECENI EGYETEM
Történelmi és Néprajzi Doktori Iskola

a, Az értekezés célkitűzése, a téma körülhatárolása

E munka témája az 1919 tavaszán és nyarán 133 napig létezett Magyarországi Tanácsköztársaság szövevényes történeti emlékezete. Ez a sajátos történelmi esemény a magyar kommunista mozgalom történetének viszonylag elszigetelten ábrázolt, jelentéktelen fejezetéből a hivatalosan legfontosabb nemzeti ünneppé alakult át 30. és 40. évfordulója, 1949 és 1959 között. Ezt a tíz évet azonban nem annyira a történeti tudás gyors gyarapodása jellemezte, hanem a magyarországi kommunista hatalom hirtelen összeomlása és újjáalakítása, melyet az 1956. októberi forradalom kihívása tett szükségessé. Az első magyarországi kommunista történeti értékelésének átalakulása elválaszthatatlan volt attól a szereptől, melyet 1919 betöltött 1956 kommunista re-víziójában.

1919 története döntő jelentőségű és alapvető összetevője lett az 1956. októberi anti-sztálinista felkelés kommunista értelemben vett hamisítatlan ellenforradalommal való alakításában. A kommunisták számára 1956 legmeggrázóbb élménye a Köztársaság-téri budapesti pártszékház ostroma volt, ahol a felkelők könyörtelenül végeztek az elfogott védőkkel. A kommunista értelmezők ebben az erőszakban lelték meg az események lényegét, a szemükben a forradalmárok valódi célja az összes kommunista kivégzése és megsemmisítése volt. Számukra az ostrom napja, október 30. mutatta meg az ellenforradalom igazi arcát. A pártvezetés „felfedezte”, hogy az eseményeket a szélsőjobboldal irányította. A kommunisták arra is rájöttek, hogy ezek a szélsőségesek a felkelés kezdetétől fogva jelen voltak. Sőt mi több, valójában ők szervezték a mozgalmat, és a pártszékház elfoglalása után nyíltan felszólítottak a kapitalista diktatúra visszaállítására és a kommunista rendszer védelmezőivel való leszámolásra.¹ A következtetést, hogy a kommunisták lemészárlását az ellenforradalom jeleként kell értelmezni, a Tanácsköztársaság bukásának története erősítette meg. A magukat ellenforradalmároknak nevező tisztí különítmények célja az 1914 előtti társadalmi és politikai rendszer helyreállítása volt. E csoportok kommunistákat, baloldaliakat és zsidókat üldöztek, kínoztak meg és végeztek ki. A pártvezetők számára a két esemény megdöbbentő hasonlatosságot mutatott. Kommunista szempontból 1956 forradalma

¹ Ezen ábrázolásmód alapkönyve: Hollós Ervin - Lajtai Vera: Köztársaság tér 1956. Budapest, 1974. 1956 kommunista szabvány-értelmezése: Berecz János: Ellenforradalom tollal és fegyverrel. 1956. Budapest, 1969. Ámbár ez a könyv némileg más szempontot is nyújt, és az 1956-os forradalmat, mint a nyugati imperializmus manőverét mutatja be.

nem volt más, mint az 1919-es fehér terror második kiadása, miközben 1956 októbere az 1919-es ellenforradalmárok második eljövételét hozta el.

A jelen dolgozat célja, hogy feltérképezze e sajátos történeti folytonosság eredetét. Fontos tisztában lenni azzal, hogy az 1919-es kommunista rendszernek a történeti folytonosságban elfoglalt kiemelkedő központi helyzete döntően az 1956 utáni időszak jelensége. Valójában a Tanácsköztársaság az 1950-es években nem játszott semmiféle jelentős szerepet a történeti folyamat értelmezésében, mely 1848, a polgári forradalom, és 1948, a népi demokrácia kialakulásának kapcsolatán alapult.

A disszertáció fejezetei az 1919 és 1956 közti kapcsolat eredetét elemzik, illetve a Tanácsköztársaság képének változásait e folyamat tükrében. A munka különböző részei rávilágítanak, hogy a történeti értelmezés létrejötté nagymértékben része volt annak a különös kísérletnek, melynek során a kommunista történészek igyekeztek értelmet adni a múlt hátrahagyott nyomainak. A hivatalos történelem megalkotóinak az volt a legnagyobb problémája, hogy hogyan vigyék közel absztrakt történeti értelmezéseiket a befogadó közönséghez. Az volt a gondjuk, hogy hogyan tegyék ezeket az elbeszéléseket kézzelfoghatóvá, hitelessé és elég meggyőzővé ahhoz, hogy meggyőzzék a megfigyelőt, adja föl kritikai távolságtartását. A jelen munka e távolság csökkentésének négy lehetséges technikáját mutatja be: elvont eszmék fizikai azonosságának megteremtését, valódi egyéni életek ábrázolását, a halottak maradványainak elhelyezését, és, a valódi történeti módszert példázva, a történeti források kiválogatását és rendszerezését. A második fejezet, így, az 1919 és 1956 „ellenforradalmi” között kialakuló kapcsolatot vizsgálja, és e kapcsolat viszonyát ahhoz a törekvéshez, hogy megértsék az ellenforradalom föltámadásának – ahogy a kommunisták látták az eseményeket – lehetőségét. A harmadik fejezet bizonyos szempontból korábbi évekre tekint vissza, annak érdekében, hogy rámutasson a vizsgált történeti folytonosság keletkezésének egy, a második világháborút követő háborús bűnösök pereiben megjelenő fontos aspektusára. Ezek a jogi aktusok valódi személyeket állítottak a színpadra, akiknek a tényleges életútjuk igazolta az ellenforradalom folytonosságát 1919-től 1944-ig, a német megszállásig és a magyar fasiszták uralomra jutásáig. A negyedik rész a kommunista korszak legmonumentálisabb megemlékező jellegű építményét, a Munkásmozgalmi Panteont elemzi. Az emlékmű a misztikus test középkori fogalmához hasonló sajátos történeti megjelenítést hozott létre, mely központi szerepet játszott a part önértelmezésében. Ezáltal a

történeti folytonosság megértése tényleges fizikai testek jelenlétéhez kötődött. Az utolsó fejezet a kommunista történetírás jellegzetességeinek alapos vizsgálatával zárul, melynek célja, hogy kimutassa e történetírás műfaji hagyományát, valamint a valódi dokumentumokhoz való viszonyát.

b, Az alkalmazott módszerek vázolósa

A doktori értekezés döntő mértékben levéltári forrásokon alapul. Mivel a dolgozat fő célkitűzése a magyar kommunista párt történelem értelmezésének vizsgálata volt, elsősorban a párt iratait tartalmazó archívumok kutatása bizonyult szükségesnek. Munkám során áttanulmányoztam az akkor még a Magyar Országos Levéltár MDP-MSZMP osztályán lévő iratok közül elsősorban a Titkárság, a Politikai Bizottság, a Központi Bizottság, az Agitációs és Propaganda Bizottság, illetve a Kegyeleti Bizottság anyagait. Az 1948 előtti időszakok kutatásához a Politikatörténeti Intézet Levéltárában őrzött MKP iratokat használtam. Ez a forráscsoport elsősorban a történelemértelmezés mögött meghúzódó, sok esetben azt meghatározó politikai-ideológiai határozatok vizsgálatára bizonyult alkalmasnak.

A hivatalos történelemértelmezés legfontosabb – széles közönséget elérő – nyilvános formája a korabeli sajtó volt. A Szabad Nép és a Népszabadság számain kívül számos korabeli napilapot és folyóiratot néztem át, az Élet és Irodalom, a Magyarország, valamint a vidéki sajtó, főleg az Észak Magyarország, a Kisalföld és a Tolnai Népújság számait. A történeti értelmezés produktumainak vizsgálata a historiográfia tanulmányozásával indult. E tekintetben korabeli Tanácsköztársaságról szóló monográfiákat, gyűjteményes köteteket, valamint folyóiratokat, Századok, Történelmi Szemle, Párttörténeti Közlemények és Társadalmi Szemle, vizsgáltam. Ezt az anyagot egészítették a tankönyvek, valamint a korabeli pártiskolai oktatás számára készült broszúrák. A Tanácsköztársaságról szóló történetek jelentését nagymértékben alakították a korszakban megjelent szépirodalmi munkák is. Ezeket a kultúrtörténeti összefüggéseket a történelmi regények és a történetírás párhuzamos felhasználása segítségével tanulmányoztam.

A Tanácsköztársaság történetének értelmezését jelentős mértékben alakították a különböző vizuális reprezentációk: emlékművek, fénykép dokumentáció, illetve filmek. Az 1949 és 1959 közötti időszakban ezek közül a legfontosabb a Munkásmozgalmi Panteon, valamint az 1956-os forradalom kommunista ábrázolását nyújtó Fehér Könyvek és

propagandafilmekek voltak. A Munkásmozgalmi Panteon történetének levéltári és nyomtatott forrásait illető vizsgálata idején terep bejárást végeztem a Fiumei úti temetőben és fényképeket is készítettem. Ezek segítségével elemeztem a térbeli megjelenítés jelentés-alkotó technikáit. A fotóanyag és filmek tanulmányozásakor a kép és mozgókép szerkesztés nyelvének szerkezetét vizsgáltam szöveg-, illetve egyéb politikai és kulturális összefüggéseikben.

c, Az eredmények tézisszerű felsorolása

A világháború vége és a harmincadik évforduló között a magyar társadalom alig találkozott az 1919-es proletárdiktatúra emlékével. Évfordulóit nem ünnepelték meg, szereplőiről nem emlékeztek meg és nem születtek történeti feldolgozások sem. Az önmagát demokratikus köztársaságként meghatározó új rendszer számára a Tanácsköztársaság nem jelentett követendő hagyományt. A radikális baloldal pedig, amely szintén e köztársaság részének és támogatójának láttatta önmagát, elhatárolódott a proletárdiktatúra politikai céljától és feltámasztásának szószólóitól is. Ebből következően, míg az 1918-as októberista köztársaság önálló pártszemináriumi téma volt, a Tanácsköztársaságra csupán tág politikai-történeti összefüggésben hivatkoztak, és önálló kérdésként nem került napirendre.²

A kelet-európai kommunista pártok politikája alapvetően változáson ment keresztül az után az 1947. szeptember 22-i lengyelországi találkozásuk után, amelyen döntöttek a Kominform megalakításáról. A szovjet vezetők világossá tették kelet-európai társaik számára, hogy korábbi együttműködési politikájuk a különböző parasztpártokkal megbukott, és félreértették a népi demokráciák szerepét. Ezek ugyanis, Sztálin megfogalmazásában, megszűntek a kommunista kormányzati részvétel célját szolgálni, sőt valójában a proletárdiktatúra funkcióit töltötték be. Az ideológiai okítás természetesen nagyon is

² Réti László: Pártunk harca a fasizmus és a reakció ellen. Budapest, 1945. Andics Erzsébet: Az 1918-as magyar polgári demokratikus forradalom. Előadás a Központi Pártiskolán. 1945. június 30. Kézirat. A Magyar Kommunista Párt negyesházados harca a fasizmus és a reakció ellen. Előadás a kezdőtanfolyamok részére. Vezérfonal. Budapest, 1946. Rákosi Mátyás: A magyar munkásmozgalom és a Kommunista Párt története 1914-től 1935-ig. Előadás a Központi Pártiskolán 1946. május 22-én. Kézirat. Siklós András: *Az 1918-1919. évi magyarországi forradalmak*. Budapest, 1964. 173-177. című munkája viszonylag használható bibliográfiai adatokat nyújt erről az időszakról.

gyakorlati politikai mondanivalót hordozott: elérkezett az ideje a koalíciók egypárti diktatúrákká való átalakításának.

Bár a Magyarországi Tanácsköztársaságot először az 1948-as évfordulón nevezte a Szabad Nép határozottan proletárdiktatúrának,³ igazából a 30. évforduló jelentett jó alkalmat a magyar kommunisták számára, hogy bebizonyítsák: saját rendszerük is megfelel ezen ismérveknek. A két időszak összehasonlítása lehetővé tette, hogy empirikus bizonyítékok alapján érveljenek amellett, hogy a magyar népi demokrácia a proletárdiktatúra funkcióit gyakorolta. Ez a cél azonban azt eredményezte, hogy a kommunista történészek és ideológusok a Tanácsköztársaság azon jellegzetességeit keresték, melyek egybevetethetők voltak az új kommunista rendszerével. A Tanácsköztársaságot az éppen uralmon lévő kommunista rendszer előképeként jelenítették meg. Az 1919-es szovjet köztársaság a beteljesülésként megélt kommunista állam pre-figurációja volt a szövegben, amelyben ugyan már megjelentek annak jellegzetességei, ám valamiféle csököttebb, kifejeletlenebb és semmiképpen sem beteljesült formában.

A kommunista értelmezők 1956 után a Magyarországi Tanácsköztársaságot olyan eseményként fogták föl, amely az újkori magyar történelem megszakítatlan folyamatosságát tárta föl. 1956 szörnyűségei a kommunistákat 1919-re emlékeztették: a Köztársaság téri vérengzés „Az 1919-es fehér terrorra emlékeztető ellenforradalmi hajsza”⁴ lett. A Köztársaság téri párház teteje így különös jelentőségre tett szert. Olyan magaslati pont lett, melyről láthatóvá vált a történelem iránya és kezdőpontja. 1919, mint az 1956-ban véget ért hosszú küzdelem és történelmi folyamat kezdete számított érdekesnek. Ez a történelemfelfogás határozta meg 1919 igazi jelentőségét: hogy megalapozzák a forradalom és ellenforradalom közti történelmi harc elképzelését, 1919 történetére, mint e folyamat eredetére volt szükség. Az 1919-es forradalmat olyan tengely-eseményként értették meg, mely körül a történelem történései körbefordultak, és amelyhez a kronologikus sor előre és visszafelé menet is hozzáköthető volt. A proletárrendszert megelőző események sajátos előtörténetként kapcsolódhattak 1919-hez, miközben a további történések közvetlenül 1956-hoz vezettek, amely ugyanakkor 1919-ből származott. 1919 ezáltal egyszerre kezdetként és beteljesedésként is megjelent. A forradalmi munkásállam beteljesítette a

³ A Magyar Kommün emlékére. *SZN* 1948. március 21.

⁴ Fehér Könyv 1. 22.

19. századi munkásmozgalom törekvéseit, és ugyanakkor várakozást keltett a proletárdiktatúra második és végleges eljövele iránt.

1959-től, az 1919-es Tanácsköztársaság 40. évfordulójától kezdve az első magyar kommunista állam történetéről szóló narratív ábrázolások gazdag forma- és stílusválasztéka jelent meg. A tanácsrendszer emlékezete ebben az időben már számottevő szerepet játszott a múltról szóló nyilvános beszédben. Regények, tudományos munkák és műalkotások láttak napvilágot korábban nem látott mértékben. Csupán az évforduló évében tíz emlékiratot, tizenkét dokumentumkötetet, huszonöt helytörténeti kiadványt, tíz részmonográfiát, nyolc ünnepi albumot, két átfogó kötetet, hozzávetőleg öt regényt, illetve több száz tanulmányt és kisebb cikket nyomtattak ki.⁵

Nyilvánvaló, hogy a Tanácsköztársaság dicsősége elválaszthatatlan volt tragikus sorsától: a tanácsrendszer története éppen annyiban volt dicsőséges, amennyiben tragikus. A kommunista szemlélők számára a proletárdiktatúra története szörnyű bukásának nézőpontjából vált megérthetővé. Az is látható, azonban, hogy a proletárdiktatúra bukása, mint olyan végkövetkeztetés, amely előírja önnön történeti megjelenítésének értelmezését, a jelen egy sajátos politikai nézőpontjából született, egész pontosan az ellenforradalomból, mint 1956 kommunista tapasztalatából. Pontosan 1956 perspektívája biztosította 1919 történetének tragikus végét. A kommunisták úgy látták, hogy jelenüket a forradalom és ellenforradalom konfliktusa határozza meg. A történészek, pedig, e harc történeti gyökereit kezdték kutatni, és a Magyarországi Tanácsköztársaságban fölfedezték ennek archetipikus eseményét. A történeti megjelenítés e formája e dokumentumokat értelmes és értelmezhető elbeszélésbe illesztette bele. Az összefüggően elrendezett elbeszélés megállapításait eredeti történeti forrásokkal igazolta. Mindez hitelesítette, és meggyőző erővel ruházta föl az értelmezést. A valódival való összefüggő kapcsolatuk ellenére, vagy éppenséggel abból következően, ezek a múlt hamis megjelenítései voltak. A jelen hazug politikai perspektívája, vagyis, hogy az 1956-os felkelés ellenforradalom lett volna, nem tette lehetővé, olyan kérdések föltevését, melyek képesek lettek volna elszámolni *minden* elérhető forrásról. A diadal és bukás cselekményszerkezete a munkásosztály felszabadításáért vívott hősiességéről és a kommunista harcosok elszomorító szenvedéseiről adott jelentést. Ezek az összefüggő és hiteles élettörténetek sikeresen rejtették el és fedték el azt a tényt, hogy ugyanezek a kommunista harcosok

⁵ Siklós András: Az 1918-1919. évi magyarországi forradalmak. Budapest, 1964. 186-190.

közvetve vagy közvetlenül hozzájárultak azoknak az embereknek a szenvedéseikhez, akik politikai és társadalmi átalakulást megcélzó programjukat ellenezni vagy akadályozni kívánták. Ebből következően ezek a történeti elbeszélések kudarcot vallottak azon a téren, hogy beilleszték és elszámoljanak azokkal a forrásokkal, melyek a vörös terror áldozatainak adtak hangot.⁶

Amilyen mértékben legitimációt biztosíthatott a kommunista uralomnak, ez a történeti konstrukció olyan mértékben a párt ellenfeleinek - a forradalom résztvevőinek és örököseinek - megtörését is célozta. E sajátos elbeszélés célja az volt, hogy lerombolja a forradalmárok önbecsülését és identitását azáltal, hogy bebizonyítja, nem a szabadságért, demokráciáért, nemzeti büszkeségért vagy társadalmi igazságosságért harcoltak, hanem csakis kizárólag a kapitalista vagy fasiszta elnyomás helyreállításáért, és ezért akarták megölni a kommunistákat és más tisztességes embereket. Ezen értelmezés segítségével azt állították, hogy a forradalom nem a szociáldemokraták, liberálisok vagy nemzeti demokraták öröksége, hanem kizárólag a fehér terroré. A kommunista történészek gyakorlata beleilleszkedett egy sajátos történeti műfaj, az ellentörténetírás hosszú hagyományába. A történelem szerkesztés e módjának csupán egyetlen határozott célja van, az, hogy megfossa célcsoportját saját önidentitásától.

Ebben a tekintetben 1956 kommunista revíziója nagyon hasonlít ahhoz a gyakorlathoz, melyet, a Holocausttal kapcsolatban, történelmi „revizionizmusnak” szokás nevezni. A „revizionisták” újra kívánják értelmezni a náci népirtás történetét, és azt állítják, felfedezték, hogy egyáltalán nem történt meg a vérengzés. Érvelésük rendszerint a tagadás két különböző formáján alapszik. Először is, azt hirdetik, hogy a gyilkolást értelmetlen lett volna végrehajtani, hiszen senkinek nem származhatott belőle anyagi haszna. Másodszor, azt mondják, hogy mivel nem létezik tanú, aki belülről látta volna a gázkamrákat (ez természetesen egy mérhetetlenül cinikus állítás, hiszen a gázkamrákat belülről megtapasztaló emberek kivétel nélkül ott haltak meg!), a meglévő bizonyítékok kétségbe vonhatók. Következésképpen, e szerzők tagadják a népirtás tényét és a gázkamrák létét. Azt állítják, hogy a végső megoldás csupán a zsidók keletről való kiűzésére utalt, hogy a táborokban a halálozás „természetes” okokból következett be, és hogy a népirtás csak a szövetséges propaganda találmánya volt. Ezek a kijelentések kétségkívül

⁶ A kommunista terrorcsapatok kivégeztek néhány száz embert ellenforradalmi tevékenységért. A pontos adatok jelenleg nem ismeretesek. Gosztanyi Péter: A magyar Golgota. Budapest, 1993. 24-30.

alkalmasak arra, hogy megfosszanak egy közösséget emlékezetétől. Mindezek a retorikai és narratív stratégiák megpróbálják szétrombolni a Holocaust túlélők, a zsidók, cigányok és a gyilkos náci gyakorlat más áldozatainak identitását.⁷

Létezik azonban egy döntő különbség a Holocaust tagadók és az 1956 történéseinek leírására irányuló kommunista kísérletek között. A „revizionisták” publikációi nem alapszanak a tényszerű újrírás egyetlen változatán sem, ezek valójában a hazugság nyilvánvaló esetei. Ezek az elbeszélések elvesztenek minden kapcsolatot a valósággal vagy a valódival. A revizionizmus nem valamely történeti iskolát vagy a történeti diskurzus valamely típusát képviseli, hanem a tanulmányozott történeti tárgy tiszta és egyszerű elnyomását.⁸ Ezzel ellentétben a történelem kommunista értelmezői óriási erőfeszítéseket tettek, hogy megjelenítéseiket a múlt valódi maradványaira építsék. Ezek az elbeszélések a történelem által hátrahagyott nyomok megértésére tett kísérletek során születtek. A náci népiítés tagadói arra törekedtek, hogy eltöröljék a fizikai források létét, ezáltal értelmezéseiket a nemlét mélyesüges ürességére alapozták. Ezzel ellentétben a kommunista leírások valódi atrocitások és holttestek, igazi személyek és dokumentumok tényén alapultak. A kommunista változat ebben a tekintetben az igazság eltorzításának veszélyesebb formáját jelentette, mint a „történeti revizionizmus”. Mivel – egy pusztán formalista nézőpontból – a kommunista történészek a megfelelő források kiválogatásának, eseménysorok és a köztük lévő kapcsolatok konstruálásának hamisítatlan történeti módszerét követték, nehéz volt észrevenni, hogy mi is zajlik valójában. Nehéz volt észrevenni, hogy a látszólag hiteles történeti elbeszélés valójában elfedte az összes állításainak ellentmondó forrást anélkül, hogy nyíltan tagadta volna meglétüket. A pártvezetés anélkül ítélte felejtésre a forradalom emlékét, hogy agresszíven tagadta volna megtörténtét. A kommunista értelmezők képesek voltak a modernkori

⁷ Pierre Vidal-Naquet: *Assassins of Memory*. New York, 1992. Ld. még a következő sokszorosított nyomtatványt: Pierre Vidal-Naquet - Limor Yagil: *Holocaust Denial in France*. Tel Aviv, 1996. A Bar Ilan Egyetem kiadta a Holocaust-tagadó irodalom és az ennek elemzésére vonatkozó munkák bibliográfiáját: Rivkah Knoller: *Denial of the Holocaust*. Ramat Gan, 1992. A téma viszonylag új és alapos feldolgozása: Deborah Lipstadt: *Denying the Holocaust*. New York, 1993. Az amerikai esetről ld. még: Michael Shermer - Alex Grobman: *Denying History: Who Says the Holocaust Never Happened and Why Do They Say It?* Berkely - Los Angeles - London, 2000. John C. Zimmerman: *Holocaust Denial: Demographics, Testimonies and Ideologies*. Lanham - New York - Oxford, 2000.

⁸ Pierre Vidal-Naquet, 'The Shoah's Challenge to History' in his *The Jews: History, Memory, and the Present* (New York, 1996), p. 146.

magyar történelem egészen ábrázolni a Forradalom és Ellenforradalom, Kommunizmus és Antikommunizmus örökkévaló erőinek folyamatos küzdelmét fizikailag létező történeti források – holttestek, élő személyek vagy szöveges és fénykép-dokumentáció - bemutatása segítségével.

d, *A szerzőnek az értekezés tárgyából megjelent publikációi*

Szerkesztett kötetek:

Narratives Unbound: Historical Studies in Post-Communist Eastern Europe. Szerk.: Sorin Antohi – Trencsényi Balázs – Apor Péter, Budapest: CEU Press, 2007.

Past for the Eyes: East European Representations of Communism in Cinema and Museums after 1989. Szerk.: Oksana Sarkisova – Apor Péter, Budapest: CEU Press, 2008.

The Sovietization of Eastern Europe: New Perspectives on the Postwar Period. Szerk.: Apor Balázs, Apor Péter és E. A. Rees, Washington: New Academia Publishing, 2008.

Tanulmányok:

Latorczay Lőrinc népbíróági pere. *Sic Itur Ad Astra* 1993. 2-4.

Történet-írás a népbírózáson: apró történet a kommunizmus születéséről. *Studia Miskolcensis* 1999. 226-234.

A Munkásmozgalmi Panteon mint a történelem helye. *A történész szerszámosládája.* Szerk.: Szekeres András. Budapest: L'Harmattan, 2002. 67-79.

Immortalitas Imperator: A Munkásmozgalmi Panteon születése. *Aetas* 2002. 2-3. 179-205.

The Eternal Body: The Birth of The Pantheon of the Labor Movement in Budapest. *East Central Europe – L'Europe du Centre-Est: Eine wissenschaftliche Zeitschrift* 2004. 1. 23-42.

Előkép: a Tanácsköztársaság felidézése a Rákosi-rendszerben. *Századvég* 2005. 1. 3-30.

A konspiráció dialektikája. A Kádár-korszak történelmi regényeiről. *Művészet és hatalom. A Kádár-korszak művészete*. Szerk.: Kisantal Tamás – Menyhért Anna. Budapest: József Attila Kör – L'Harmattan, 2005. 157-180.

Une communauté ordinaire. La naissance du Panthéon du mouvement ouvrier à Budapest. *La Nouvelle Alternative* 2005. 4. 95-113.

Balázs Trencsényi – Péter Apor, 'Fine-tuning the Polyphonic Past: Historical Studies in Post-Communist Hungary' in Sorin Antohi, Balázs Trencsényi and Péter Apor (eds.), *Narratives Unbound: Historical Studies in Post-communist Eastern Europe* (Budapest – New York, 2007), 1-99.

'The Origins of Symmetry: A Micro-History of the Birth of Communist Historiography in Hungary' in *The Sovietization of Eastern Europe: New Perspectives on the Postwar Period*. Szerk.: Apor Balázs, Apor Péter és E. A. Rees, Washington: New Academia Publishing, 2008. 265-283.

Cikkek:

Az „emberarcú szocializmus”: Szoborpark. *SzocReál* 2003. Augusztus

Le « socialisme à visage humain »: Le Parc des statues de Budapest. *La Nouvelle Alternative* 2005. 4. 189-193.

A reprezentáció politikája a fasiszta Olaszországban (Claudio Fogu, The Historic Imaginary, Simonetta Falasca-Zamponi, Fascist Spectacle). *Korall* 2006. március. 142-149.

A máshol lévő emlékezet (Gerő András, Képzelt történelem, Pótó János, Az emlékeztetés helyei, Vörös Boldizsár, “A múltat végképp eltörölni...”). *Budapesti Könyvszemle* 2006. 3. 231-239.

'1956 az európai történelem tankönyvekben'. *Iskolakultúra* 2006. 11. 40-41.

Konferencia-kiadvány:

Az underground: az időbeliesítés eszköze. *Die Historische Zeit und die Zeitlichkeit: Um Reinhart Koselleck herum*. Szerk.: Ivajlo Znepolszki. Szófia, 2003. (bolgár nyelven) 487-503.

Obiecte și problematici. Evocarea trecutului recent în Europa de Est post-comunistă. *Școala memoriei 2006*. Szerk.: Romulus Rusan. Bukarest: Fundația Academia Civică, 2007. 348-366.